

Kraków. Miejsce i tekst

Beitrag vom: 01.05.2016

Rezension von Dr. Marta Brzezińska Redaktionell betreut von Dagmara Dudek

Publikacja „Kraków. Miejsce i tekst” to opowieść o mieście rozpisana na cztery części i prezentująca Kraków z różnych perspektyw. Publikację otwiera wprowadzenie w problematykę miasta, jego mitu i wyobrażeń, w ramach którego wymiar topograficzny i realny przedstawiono z wykorzystaniem rozlicznych kategorii antropologicznych.

Książkę sytuować można w kontekście rosnących zainteresowań problematyką kultury miejskiej, popularyzacji studiów miejskich (czerpiących z wielu dyscyplin) i aktywności ruchów miejskich. Tego rodzaju inspiracje szczególnie widoczne są w trzeciej i czwartej części publikacji – autorzy podjęli się analizy zjawisk efemerycznych, nowych, jednostkowych lub mało znanych (graffiti, kształtowanie się tożsamości lokalnej mieszkańców Nowej Huty, dyskurs medialny, projekty artystyczne związane z krakowską przestrzenią miejską). Obraz Krakowa jako statycznego rezeruaru odniesień o znaczeniu historycznym i miasta ważnego z punktu widzenia dziedzictwa narodowego, który wyłania się w dwóch pierwszych rozdziałach tomu poświęconych przede wszystkim analizom literaturoznawczym, został w ten sposób przełamany.

Perspektywą nadrzędną, którą przyjęli autorzy, jest ujęcie miasta jako tekstu kultury. Czytelnik znajdzie tu artykuły koncentrujące się wokół rozmaitych odniesień literackich związanych z Krakowem, wyobrażeń o nim formowanych na kartach literatury, wokół tropów literackich wpisanych w jego codzienny i odświętny wizerunek, analizy dokonane w perspektywie medioznawczej – tak w wymiarze nowych mediów, jak i filmu – oraz podejmujące kwestie praktyk i działań miejskich (w wielu wymiarach: językowym czy społecznym).

Redaktorki tomu bardzo świadomie dokonały wyboru przyjętej perspektywy i podjęły próbę wpisania Krakowa w pejzaż znaczeń determinowanych wymiarem tekstowym; Kraków stanowi miejsce tworzenia się znaczeń i tekstów oraz jednocześnie jest miejscem przez nie wytwarzanym, fenomenem powstającym na styku znaczeń i wobec nich, nierzadko o charakterze ambiwalentnym.

Niewątpliwą zaletą publikacji jest wspomniana aktualność tomu, którą umożliwiło z jednej strony wpisanie Krakowa w pejzaż kategorii i podejść badawczych od bardzo klasycznych po najnowsze interdyscyplinarne studia miejskie, a z drugiej – uwzględnienie artykułów, które w dużej mierze dotyczą bieżących problemów miasta. Niektóre z tekstów interesująco łączą wszystkie powyższe odniesienia. Niezwykle ciekawy w tym

kontekście wydaje się artykuł Marka Pieniążka zatytułowany znacząco „Polskie Akropolis czy środkowoeuropejski meeting point? Kraków jako narastające nie-miejsce”. Autor przedstawił erozję miasta uniwersyteckiego i proces przekształcania Krakowa jako miasta kultury i nauki w zgoła inną, przejściową właściwie przestrzeń. Czyni to bardzo przekonująco, bowiem konfrontuje własne doświadczenie studenckie i doświadczenie Krakowa z końca XX wieku z sytuacją współczesną, i konkluduje: „Jak nie da się już lokować współczesnej tożsamości w tekstowych światach i genius loci krakowskich modernistów, tak nie uda się przekonać współczesnych studentów i twórców krajowego systemu rekrutacyjnego do restytuowania głębokich, osobowych relacji mistrz-uczeń. Wiele więc wskazuje na to, że zwolna żegnamy modernistyczną część naszej tożsamości. Wszystko co nas czeka w Krakowie, będziemy coraz częściej oglądać w przestrzeniach wykreowanego fantazmatu (trochę jak coroczną Paradę Smoków), w przestrzeniach europejskiego meeting pointu (...)” (s. 37). Kraków w ujęciu autorów publikacji – miasto przeszłości – jest miejscem o zmiennej tożsamości, doświadczającym transformacji. Zastosowany przez autora zabieg subiektywizacji narracji i postrzeganie przemian Krakowa w perspektywie własnej biografii nie tylko ma na celu uwydatnienie zaobserwowanych negatywnych zmian dotyczących królewskiego miasta, lecz także jest przykładem tworzenia własnych mitów biograficznych i sporo mówi o budowaniu choćby mitu pokoleniowego.

Niestałość i przemiana są istotnymi punktami odniesienia całej publikacji i jednocześnie zaczynem nowej krakowskiej symboliki. Powracające tropy, takie jak: mapy, ślady, mity, miejsca, konfrontacje przeszłości i współczesności, omówione zostały także w artykułach literaturoznawczych, których przedmiotem rozważań jest m.in. twórczość Stefana Żeromskiego czy Marcina Świetlickiego.

To, co wydaje się szczególnie interesujące, a co można uznać za jeden z motywów przewodnich publikacji, to relacja między obecnym a nieobecnym. Problem znikania i uobecniania poruszyła Agnieszka Ogonowska w artykule „Sztuka krytyczna. Lista Schindlera i Lista Spielberga: pamięć, historia, trauma”. Autorka w szerokim kontekście odniosła się do problematyki współczesnej pamięci o Zagładzie ze szczególnym uwzględnieniem filmu, co podsumowała następująco: „Na bazie realnych historii i w autentycznych plenerach miejskich oraz obozowych powstaje medialna lub nawet transmedialna opowieść, której fragmenty, choć pochodzą z różnych rzeczywistości historycznych (...) – w nowej formie dyskursu turystycznego zatracają pierwotną różnicę ontologiczną. Historia przekształca się całkowicie w media-related story, zaś legenda determinuje historyczną rekonstrukcję miejsc i postaci” (s. 162). Konfrontacja z legendą, swego rodzaju wydobywanie postaci Oskara Schindlera spod warstw mitu i medialnego wizerunku, przebiega w ścisłej relacji do Krakowa jako miejsca realnego i miejsca przekształcanego medialnie. Istotnym kontekstem dla autorki są studia nad pamięcią, które podejmują problematykę roli mediów w postrzeganiu wydarzeń historycznych. Chociaż obecność Krakowa nie jest w artykule pierwszoplanowa, to pozwala prześledzić rolę realnych przestrzeni w filmowej opowieści w perspektywie mediatyzowanej historii.

Publikacja „Kraków. Miejsce i tekst” jest bardzo różnorodna i może służyć jako dobry przewodnik uwzględniający wiele wymiarów współczesnego Krakowa. Każdy z przedstawionych w tomie artykułów jest wartościowy i układają się one w spójną oraz konsekwentną całość.

Ponadto warto zwrócić uwagę na walory edytorskie książki, w której zadbano o przyjazny czytelnikowi układ tekstu i strukturę artykułów (poszczególne rozdziały książki zostały czytelnie wyodrębnione, a każdy z artykułów

opatrzone streszczeniem).

Zitierweise:

Dr. Marta Brzezińska: Rezension zu: Agnieszka Ogonowska, Magdalena Roszczynialska: Kraków. Miejsce i tekst, 2014, in: <https://www.pol-int.org/de/node/1746#r4237>.

<https://www.pol-int.org/de/node/1746?j5Q6rewycZ5HtUDXTWpx7UZE=1&r=4237>